

27. Molina Llopis R. La evolución de la presión fiscal en las PYMES: una aproximación a su incidencia sobre la situación financiera de las empresas de la Comunidad Valenciana. Lectura / Rafael Molina Llopis. – Valencia: Universitat de Valencia (España), 2004. – 386 p.

28. Becker Zuazua F. Efectividad y eficacia de las líneas preferenciales de financiación a las PYMES / Fernando Becker Zuazua // *Economía industrial*. – 1996. – №310. – P.55–66.

29. Cándido A. Román Cervantes. La cooperativas españolas y los ciclos económicos: una primera aproximación 1942–2002 / Cándido A. Román Cervantes // *Documentos de trabajo de la Asociación Española de Historia Económica*. – 2010. – №13. – P.2–35.

30. Maroto Acín J. A. Estructura financiera y crecimiento de las PYMES / Juan Antonio Maroto Acín // *Economía industrial*. – 1996. – №310. – P.29–40.

31. Claver Cortés E., Gómez Gras J. M. Las PYMES y la iniciativa empresarial / Enrique Claver Cortés, José María Gómez Gras // *Cuadernos de Ciencias Económicas y Empresariales*. – 1987. – №18. – P.91–116.

32. Conde Rodríguez C. Las cooperativas de crédito en España / Carmen Conde Rodríguez // *Revista de estudios cooperativos*. – 1995. – №61. – P.127–140.

33. Montolio Hernández J. M. Ante la actualización de la legislación de cooperativas en España / José María Montolio Hernández // *Revista de estudios cooperativos*. – 1994. – №60. – P.23–34.

34. Jimenez Navas M. del Mar. El regimen jurídico-fiscal del turismo en Espana / Maria del Mar Jimenez Navas // *V jornadas de investigación en turismo: (17–18 de mayo 2012, Sevilla)*. – Sevilla: Edicion Digital SEVILLA, 2012. – P.445–462.

35. Saez Cala A. Estructura económica del turismo / Antonia Saez Cala, Pablo Martin Urbano, Juan Ignacio Pulido Fernandez. – Madrid: Síntesis. – 509 p.

36. Callejo J. El proceso de constitución de España en una sociedad turística / Javier Callejo, Jesús Gutiérrez y Antonio Viedma // *Política y Sociedad*. – 2005. – №1. – P.151–168.

37. Lobo Montero P. La comercialización turística de las ciudades históricas españolas / Pilar Lobo Montero // *Revista cuatrimestral de geografía*. – 1998. – №47. – P.281–298.

Godlevska V. Y., doctor of historical sciences, Professor, Vinnitsa national technical University, Department of political Sciences (Ukraine, Vinnitsa), maolpava@yandex.ua

Economic development of Spain in the period of consolidation of a democratic regime (1982–1996): a historiographical review of the Spanish science

The article presents the review of Spanish historical science on the development of the Spanish economy in the period of consolidation of democracy. In the last quarter of the twentieth century Spain has made the successful transition to a democratic society. The dictatorship established in 1939 by General F. Franco in the civil war, was dismantled peacefully. In addition to the changes in the political sphere, significant changes have affected the economy. Essential to the scientific practice of historical research is the identification and analysis of historiographical literature. The author used comparative–historical, typological, historical and systematic methods, allowing with sufficient completeness, accuracy and reliability to process the Spanish research on the problem of the development of the Spanish economy. It has been proven that the historiography of this problem is quite representative.

Keywords: Spain, democratization, historiography, economic development.

Годлевская В. Ю., доктор исторических наук, профессор кафедры общественно-политических наук, Винницкий национальный технический университет (Украина, Винница), maolpava@yandex.ua

Экономическое развитие Испании в условиях утверждения демократического режима (1982–1996 гг.): историографический обзор испанской науки

Осуществлен обзор испанской исторической науки по проблеме развития испанской экономики в период утверждения демократического устоев. В последней четверти XX века Испания осуществила успешный переход к демократическому обществу. Диктатура, установленная в 1939 г. генералом Ф. Франко в результате гражданской войны, была ликвидирована мирным путем. Кроме изменений в политической сфере, существенные преобразования коснулись экономики. Важное значение для практики научного исторического исследования имеет определение и анализ историографической литературы. Автором были использованы сравнительно-исторический, типологический, историко-системный методы, что позволило с достаточной полнотой, точностью и достоверностью обработать имеющиеся испанские научные исследования по проблеме развития испанской экономики.

Ключевые слова: Испания, демократизация, историография, экономическое развитие.

* * *

УДК 001.814:330.82(477–25)

Карпуть Д. О.,
кандидат історичних наук, асистент кафедри
економічної теорії та історії, Білоцерківський
національний аграрний університет (Україна, Біла
Церква), karpusdmitro@ukr.net

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ М. В. ДОВНАР–ЗАПОЛЬСЬКОГО

Розкрито можливості київських архівів та надрукованих останнім часом джерел в вивченні школи М. В. Довнар–Запольського. В роботі застосовуються методи джерелознавчого аналізу, а саме методи наукової евристики, класифікації та критики джерел. Київські архіви ЦДАК, ДАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, достатньо репрезентативні та відкривають широкі можливості для вивчення київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського. Документи цих архівів містять значну кількість матеріалів з соціальної історії науки, вони дають можливість дослідити особливості навчального процесу в Університеті св. Володимира, та підготувати наукових кадрів київською школою економічної історії можуть використовуватися для вивчення наукової та педагогічної діяльності представників школи.

Ключові слова: київська школа економічної історії М. В. Довнар–Запольського, київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського, Університет св. Володимира, історико-етнографічний гурток, ЦДАК, ДАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України.

Після розпаду СРСР інтерес до історіографічних досліджень в Україні суттєво підвищується. І це не лише українська тенденція подібні явища характерні й для історичних наук інших країн пострадянського простору. Вчені зосереджуються не лише на вивченні раніше заборонених тем а й переосмислюють історіографічний спадок. Теми які раніше не викликали інтерес відкривають перед дослідниками широке поле можливостей внести в науку щось нове, ввести в науковий обіг джерела що раніше були не відомими. Однією з малодосліджених сторінок історії науки є київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського. До неї входила когорта яскравих вчених – істориків, доля переважної більшості з яких в радянський час була важкою, тому про них тривалий час намагалися не згадувати. Вивчення малодосліджених сторінок історії вітчизняної науки має забезпечити подальший її сталий розвиток. Актуальність тематики посилюється дискусійним характером проблеми наукової школи в українській історичній науці. Дослідження окремих наукових шкіл значно полегшить вивчення цього поняття загалом в національній історіографії.

В нових умовах інтерес київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського виявляють не лише історики України але й Росії та Білорусі. Значні зрушення в вивченні школи пов'язані з доробком Сергія Михальченка [16; 17; 18]. Російський вчений в своїй роботі природно переважно спирався на можливості центральних архівів Росії. Завдяки зростанню інтересу до постаті М. В. Довнар–Запольського останніми десятиріччями було надруковано за всіма правилами історичної науки значну кількість документів [1; 20; 21], які відкрили нові можливості в вивченні теми. Ми своїм завданням бачимо розкрити можливості київських архівів в вивченні школи М. В. Довнар–Запольського та звернути увагу на надруковані останнім часом джерела.

Значна кількість документів що може бути використана в вивченні київської історико-економічної школи знаходиться в державних архівах України. Нами здійснено розшук архівних документів, що стосуються теми дослідження в державних архівах України. Такі джерела виявлено у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (далі – ЦДАК

України), Державного архіву м. Києва (далі – ДАК), Інституту рукопису Національної бібліотеки України НАН України ім. В. І. Вернадського (далі – ІР НБУ), Галузевого державного архіву СБУ (далі – ДА СБУ), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України).

Всі опрацьовані нами документи можна виділити в кілька груп: а) організаційно–розпорядча документація; б) документи особового походження; в) документи слідчих органів.

Найбільш вагомий та надзвичайно чисельний комплекс джерел про розвиток київської школи економічної історії зберігається в ДАК – у фондах Університету св. Володимира (ф. 16) та Київського комерційного інституту (ф. 153).

Основний масив документів, пов'язаних із темою дослідження зосереджено у ф. 16. Історія створення та активної діяльності київської історико–економічної школи є важливою складовою історії Університету св. Володимира. Наукова школа М. В. Довнар–Запольського, в значній мірі, виникла завдяки організаційній роботі двох структур згаданого вище університету: кафедри російської історії та історико–етнографічного гуртка. Архівні документи фонду Університету св. Володимира досить широко висвітлюють їх діяльність. Переважна більшість цих матеріалів знаходиться в описі 465. Окремі справи цього опису стосуються історії історико–етнографічного гуртка, зокрема, це один з перших звітів гуртка про свою діяльність в 1903–1904 роках (спр. 313) та аналогічний звіт за 1912–1913 роки (спр. 371). Крім того в 465 описі знаходяться особові справи студентів та професорських стипендіатів Університету св. Володимира. Всі ці матеріали є джерелом для вивчення особливостей навчального процесу Університету св. Володимира, та підготовки наукових кадрів київською школою економічної історії.

Важливий комплекс джерел, що містить той же 465 опис, становлять протоколи засідань історико–філологічного факультету Університету св. Володимира. В них подається найрізноманітніша інформація, яка стосується навчання, наукової та педагогічної роботи представників школи (спр. 1133, 1142, 1219, 1278, 1285, 1299), крім того, вони висвітлюють питання педагогічної діяльності самого М. В. Довнар–Запольського. Так, звіти про практичні заняття професора містять справи 1168, 1204. В протоколах засідань історико–філологічного факультету зберігається також листування М. В. Довнар–Запольського з приводу надання асигнувань історико–етнографічному гуртку (спр. 1252).

Значний масив важливих документів містять зокрема, описи 16 фонду 342, 347, 349, 448, 449, 469, 474, 479. Окрему групу з них складають матеріали, які стосуються діяльності історико–етнографічного гуртка. Наприклад у 342 описі знаходиться справа 193 «Об учреждении при Университете «Историко–этнографического общества», яка розповідає про заснування історико–етнографічного гуртка та перші кроки його історії. В інших описах зберігається кілька статутів гуртка (оп. 469, спр. 199; оп. 474, спр. 136). Також у фонді зберігається інформація про заснування членами гуртка історичного музею (оп. 448, спр. 185). 449 опис містить листування Довнар–

Запольського з різними державними установами з приводу надання асигнувань історико–етнографічному гуртку (спр. 150). В тому ж описі знаходиться справа про залишення при Університеті св. Володимира професорським стипендіатом Є. Д. Сташевського на третій рік, одного з учнів М. В. Довнар–Запольського (спр. 149). Також матеріали з періоду навчання Є. Д. Сташевського в «аспірантурі» в 347 описі (спр. 74). 479 опис містить справу про захист дисертацій окремими учнями Довнар–Запольського: докторської Г. А. Максимовичем та магістерської Б. Г. Курцом (спр. 27). Загалом, матеріали 16 фонду ДАК містять переважно офіційну документацію та можуть використовуватися для вивчення наукової та педагогічної діяльності представників школи.

В 153 фонді Київського комерційного інституту зберігається інформація про службову діяльність директора цього навчального закладу М. В. Довнар–Запольського (оп. 1, спр. 52). Ці документи є багатим джерелом для вивчення біографії Митрофана Вікторовича.

Досить цінні матеріали для реконструкції взаємовідносин між представниками школи зберігаються в документах фондів ІР НБУ ім. В. І. Вернадського. Зокрема, окремий блок джерел – це епістолярна спадщина учнів М. В. Довнар–Запольського. У ф. І зберігається лист В. Є. Козловської, яка докладно описує одне з засідань історико–етнографічного гуртка (спр. 12678). Про гурток розповідає також В. М. Базилевич у своєму листі до М. К. Зерова (ф. XXXV, спр. 436). Цікавим джерелом для вивчення взаємовідносин на кафедрі російської історії Університету св. Володимира є листування між Г. А. Максимовичем та В. Ю. Данилевичем (ф. XXIX, спр. 1197–1208). В ІР НБУ зберігається документ, що стосується гучної «справи Сташевського», а саме окремі матеріали слідства (ф. 161, спр. 35). Названі матеріали дають уяву про внутрішні процеси в тому соціумі, в якому формувалася наукова школа М. В. Довнар–Запольського.

Окремі матеріали з історії формування київської школи економічної історії містяться в фондах ЦДАК України. Зокрема, в 707 фонді зберігається листування Довнар–Запольського з приводу зміни статуту історико–етнографічного гуртка та варіанти статутів, підготовлені в різні роки (оп. 82, спр. 9). Документи, які розповідають про гурток знаходяться також в 262 особовому фонді М. В. Довнар–Запольського (оп. 1, спр. 22, 25). Цей комплекс джерел дозволяє скласти уявлення про розвиток однієї з організаційних структур, навколо яких відбувалося формування київської школи економічної історії – історико–етнографічного гуртка.

Джерельна база розширюється документами ЦДАВО України, зокрема, в 166 фонді зберігається автобіографія В. Є. Фаворського (оп. 12, спр. 7916). Українській історичній науці дуже мало відомо про цього вченого – представника київської історико–економічної школи, тому знайдені матеріали є надзвичайно важливими.

Важливий блок документів складають архівно–кримінальні справи істориків учнів М. В. Довнар–Запольського. Тривалий час дослідники не мали можливості працювати з цими джерельними матеріалами, лише після 1991 року був відкритий широкий доступ до них. Дослідження цих документів є важливим кроком на шляху об'єктивного вивчення біографій багатьох вітчизняних вчених. Значна частина архівно–кримінальних справ знаходиться в ЦДАГО України в 263

фонді. Тут зберігаються справи окремих представників київської школи економічної історії: П. П. Смірнова (спр. 49123), Є. Д. Шашевського (спр. 42123, 56543, 66504), В. М. Базилевича (спр. 5530, 66177), В. О. Романовського (спр. 64454, 66855). Загалом, кримінально–слідчі справи це особливе історичне джерело до якого слід обережно ставитись до інформації, що воно містить. Часто в фальсифікації свідчень були зацікавлені слідчі органи, не завжди були відвертими та щирими самі вчені і їх можна зрозуміти. Однак, попри недоліки цих документів, слід відзначити, що працівники радянських спецслужб часом ретельно збирали матеріали про професійну діяльність підслідних, тому ці документи є досить багатим історичним джерелом.

Архівно–кримінальні справи зберігаються також в Державному архіві СБУ. Зокрема, в ньому знаходяться матеріали з приводу обвинувачень П. В. Клименка (спр. 50021 фп.). В цих документах, між іншим, учень Довнар–Запольського згадує у свідченнях про свої роки навчання в Університеті св. Володимира.

Великий масив джерельних матеріалів, які так чи інакше стосуються проблеми київської історико–економічної школи, був надрукованим. Особливо слід відзначити пожвавлення інтересу останнім часом серед істориків України, Росії, Білорусі до питань розвитку історичної науки в минулому.

Зокрема, за сприяння Київського національного університету імені Тараса Шевченка надруковано дві частини праці, присвяченої історії університету між двома революціями. Цей комплекс документів є надзвичайно важливим джерелом для дослідження тих процесів, що відбувалися в Університеті св. Володимира на початку ХХ століття. Значний масив джерел, який був опублікований в цих збірках документів, безпосередньо стосується проблеми київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського. Спогади учнів М. В. Довнар–Запольського: В. О. Романовського та Б. Д. Крупницького, що є джерелом для дослідження проблеми підготовки вчених істориків у київській історико–економічній школі. Великий масив надрукованих документів стосується гучної «справи Шашевського». Насамперед, – це полемічні праці М. В. Довнар–Запольського та декана історико–філологічного факультету М. М. Бубнова, листування, що ілюструє перебіг подій, спогади Н. Д. Полонської, яка розповідає про наслідки «справи Шашевського» для лідера київської школи економічної історії. Також в цих збірках документів вміщені уривки зі слідчої справи П. П. Смірнова, окремі протоколи засідань Ради університету та історико–філологічного факультету [1].

Важливою групою джерел для нашого дослідження є епістолярна спадщина вчених істориків початку ХХ століття. Так, біографічні відомості про М. В. Довнар–Запольського, про його наукові зацікавлення та творчі пошуки містяться в листуванні вченого [20]. Також російський вчений С. І. Михальченко опублікував листування різних державних установ та самого Митрофана Вікторовича з приводу суміщення ним посад директора Київського комерційного інституту та професора Університету св. Володимира. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує лист М. В. Довнар–Запольського до попечителя Київського навчального округу в якому вчений намагається проаналізувати результати своєї педагогічної роботи в Університеті

св. Володимира [11]. Надзвичайно важливим джерелом для вивчення взаємовідносин між київськими та московськими вченими є епістолярна спадщина відомого російського вченого С. Б. Веселовського. Він листувався, зокрема, з учнями М. В. Довнар–Запольського: П. П. Смірновим, Є. Д. Шашевським, А. М. Гневушевим, В. М. Базилевичем, Н. Д. Полонською та викладачем кафедри російської історії Університету св. Володимира В. Ю. Данилевичем. В значній частині листів кияни повідомляли московському вченому про те, що відбувалося в Університеті св. Володимира: обставини наукового життя, міжособистісні стосунки це все було предметом обговорення в цьому листуванні. Тому епістолярна спадщина С. Б. Веселовського є важливим джерелом для вивчення широкого кола питань безпосередньо пов'язаних з історією київської історико–економічної школи [21].

Для вивчення «справи Шашевського» можуть бути використані також щоденники С. Б. Веселовського, зокрема, для дослідження ставлення московських вчених до конфліктів у науковому середовищі, що відбувалися в Києві [3]. Документи, що загалом висвітлюють історію Університету св. Володимира були надруковані в збірнику «Киевский Университет. Документы и материалы. 1834–1984» [10].

Досить значна група серед опублікованих джерел – це спогади учнів М. В. Довнар–Запольського. Про частину з них ми вже згадували, коли мова йшла про документи, надруковані в збірниках «Alma Mater». Здебільшого ці документи містять інформацію про М. В. Довнар–Запольського як педагога та загалом розповідають, як формувалась київська школа економічної історії. Так, спогади учня М. В. Довнар–Запольського М. П. Полетики є поглядом з студентської лави на історію Університету св. Володимира в останні роки його існування. Вони є джерелом для вивчення як загальних явищ, які охоплювали весь соціум, так і суто професійних проблем вузького кола істориків університету [21]. Схожий характер мають спогади В. О. Романовського, що надрукував українській вченій В. А. Короткій. У них представник київської історико–економічної історії розповідає про методи роботи М. В. Довнар–Запольського з учнями на шляху формування наукової школи. Цей опис студентського минулого В. О. Романовським є ще одним варіантом його спогадів і очевидно писався в інший період ніж ті, що надруковані в «Alma Mater» [9].

Нами використані також спогади і Н. Д. Полонської, яка після Другої світової війни залишилася в ФРН, а тому працювала в дещо кращих ідеологічних, політичних та фінансових умовах, ніж її колеги в Радянському Союзі. Мабуть через це представниця київської школи економічної історії залишила чисельні та розлогі розповіді про своє минуле. Зокрема, в своїх спогадах про період з 1913 по 1916 рік Н. Д. Полонська–Василенко розповідає про свої наукові пошуки в цей час, також згадує про захист магістерських дисертацій іншими представниками київської історико–економічної школи Є. Д. Шашевським та Г. А. Максимовичем, крім того пише про взаємовідносини між М. В. Довнар–Запольським та Є. Д. Шашевським зосереджуючись на подіях, що стали передумовою гучної «справи Шашевського» [23]. Залишила Н. Д. Полонська–Василенко також спогади про свого вчителя М. В. Довнар–Запольського. Вони є багатим джерелом для вивчення київського періоду біографії

лідера київської школи економічної історії, в цьому документі Н. Д. Полонська-Василенко розповідає про М. В. Довнар-Запольського як педагога [19].

Для дослідження окремих питань, що стосуються історії наукової школи М. В. Довнар-Запольського, значну цінність має таке масове, комплексне за своєю структурою, джерело як періодика. Так «справа Шашевського» була відображена в газетних публікаціях, зокрема, в статтях, що були надруковані в «Русском слове». Також певні аспекти історії історико-етнографічного гуртка висвітлюють публікації в газетах «Киевлянин» та «Саратовский Вестник».

До друкованої джерельної бази дослідження слід віднести наукові часописи. Зокрема, документи, що висвітлювали роботу історико-філологічного факультету Університету св. Володимира друкувалися в «Университетских известиях». Окрім загальної офіційно-організаційної інформації часопис публікував рецензії на студентські медальні роботи та дисертації. Ці матеріали є важливим джерелом для вивчення наукового доробку школи. Також значний інтерес становлять для вивчення історії та наукової діяльності київської історико-економічної школи «Сборник статей», що час від часу видавав історико-етнографічний гурток. В цьому збірнику друкувалися наукові дослідження учнів М. В. Довнар-Запольського, повідомлення про роботу гуртка, звіти про архівні пошуки окремих його членів.

Надзвичайно важливою і мабуть головною є група джерел, до якої належать наукові дослідження представників школи. Ці роботи використовуються нами для вивчення основних напрямків досліджень, які здійснювала школа, її методології, історіографічних поглядів учнів М. В. Довнар-Запольського. Умовно цей комплекс джерел можна розділити на: 1) наукові праці, котрі присвячені теоретичним і методологічним питанням історії; 2) конкретно-історичні праці представників школи.

Серед праць, в яких розглядаються теоретичні та методологічні проблеми історії можна виокремити: 1) теоретичні дослідження відомих вчених, які справили значний вплив на розвиток історичної науки; 2) праці представників школи в яких безпосередньо розглядалися теоретико-методологічні проблеми: М. В. Довнар-Запольського [5; 6; 7], Є. Д. Шашевського [28], П. П. Смірнова [25].

Конкретно-історичні дослідження представників школи, на нашу думку, можуть бути розділені на дві групи. До першої найбільшої належать найважливіші роботи школи в яких розглядаються проблеми економічної історії Московської держави. Це дослідження: М. В. Довнар-Запольського [8], Є. Д. Шашевського [29; 30], П. П. Смірнова [26; 27], А. М. Гневушева [4], Г. А. Максимовича [14; 15], Г. М. Білоцерковського [2], М. Ф. Яницького [31]. Значно менший масив становлять праці представників школи в яких розглядаються проблеми історії України, це дослідження: В. О. Романовського [24], Г. А. Максимовича [12; 13].

Київські архіви ЦДІАК, ДАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, достатньо репрезентативні та відкривають широкі можливості для вивчення київської школи економічної історії М. В. Довнар-Запольського. Документи цих архівів містять значну кількість матеріалів з соціальної історії науки. Також значні можливості в

дослідженні школи відкривають надруковані останніми десятиріччями документи. Нові перспективи в вивченні київської школи економічної історії М. В. Довнар-Запольського можуть бути пов'язані з документами що перебувають не в державних архівах і дослідникам варто спрямувати зусилля на їх розшук. Також в подальшому доля представників школи була пов'язана з різними куточками СРСР, введення в обіг матеріалів місцевих архівів може розширити наші знання про школу.

Список використаних джерел

1. Alma Mater: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917–1920. Матеріали, документи, спогади: У 3 кн. / Упоряд.: В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. – Кн.1. Університет св. Володимира між двома революціями. – К., 2000. – 702 с.; Кн.2. Університет св. Володимира за доби Української Центральної Ради та гетьманату Павла Скоропадського. – К., 2001. – 703 с.
2. Белоцерковский Г. М. Тула и Тульский уезд в XVI и XVII веках. – К., 1914. – 276, 164 с.
3. Веселовский С. Б. Дневники // Вопросы истории. – 2000. – №2. – С.89–118.
4. Гневушев А. М. Очерки экономической и социальной жизни сельского населения Новгородской области после присоединения Новгорода к Москве. – Киев, 1915. – Т. I. – Ч.1. – 337 с.
5. Довнар-Запольский М. Исторические взгляды В. Б. Антоновича // Син України: Володимир Боніфатієвич Антонович. У 3-х т. / В. Короткий, В. Ульяновський. – Київ. – Т.2. – С.237–245.
6. Довнар-Запольский М. В. Исторический процесс русского народа в русской историографии // Русская мысль. – 1902. – Книга III. – С.170–186.
7. Довнар-Запольский М. В. История русского народного хозяйства. – Киев, 1911. – Т.1. – 366 с.
8. Довнар-Запольский М. В. Пособие по истории Московского периода. – К., 1912. – Литограф. изд.
9. Из спогадів Віктора Романовського (Пуб. В. А. Короткого) // Київський університет. – 1997. – №5. – С.3.
10. Киевский Университет. Документы и материалы. 1834–1984. – К., 1984. – 190 с.
11. М. В. Довнар-Запольский – директор Киевского коммерческого института. Новые документы (Пуб. С. И. Михальченко) // Проблемы Славяноведения. – 2005. – №7. – С.393–408.
12. Максимович Г. А. Выборы и указы в Малороссии в Законодательное собрание 1767 г. Ч.1. Выборы и составление наказов. – Нежин: Тип. «Печатник», 1917. – 333 с.
13. Максимович Г. А. Деятельность Румянцева-Задунайского по управлению Малороссией. – Нежин: Типо-лит. Меленевского, 1913. – Т. I. – 399 с.
14. Максимович Г. А. К вопросу о степени достоверности писцовых книг. – Нежин: Типо-лит. Меленевского, 1914. – 19 с.
15. Максимович Г. А. Кризис перед Смутой в Московском государстве. – Нежин: Типо-лит. Меленевского, 1912. – 19 с.
16. Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – М., 1997. – 228 с.
17. Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (середина XIX – первая треть XX в.): Автореф. дис. ... д-ра ист. наук. – Москва, 1997. – 27 с.
18. Михальченко С. И. Киевская школа очерки об историках. – Брянск, 1994. – 76 с.
19. Палонская-Василенка Н. Даўнар-Запольскі. Зацёмкі да біаграфіі // 3 гісторыяў на вы. Артыкулы дакументы успамыны. – Мінск, 1994. – Вып.3. – С.180–192.
20. Перапіска М. В. Доўнар-Запольскага з дзеячамі навуки України (1893–1908) / Склад.: В. М. Лебедзева і ін. – Гомель, 2005. – 170 с.
21. Переписка С. Б. Веселовского с отечественными историками / Сост.: Л. Г. Дубинская, А. М. Дубровский. – М., 2001. – 528 с.
22. Полетика М. П. Воспоминания / <http://lib.ru/MEMUARY/POLETIKA/wospominaia.txt>
23. Полонська-Василенко Н. Моя наукова праця (війна, 1913–1916) // Український історик. – 1983. – №2–4 (78–80). – С.38–50.
24. Романовский В. О. Хозяйство монастырских крестьян Любецкой сотни в 1776 году. – К., 1914. – С.81–98.

25. Смирнов П. Ключевский В. О. – К., без д. – С.21.
 26. Смирнов П. П. Города Московского государства в первой половине XVII в. – К., 1919. – Т.1. – В.2. – 356 с.
 27. Смирнов П. П. Орловский уезд в конце XVI века по писцовой книге 1594–5 гг. – К., 1910. – 235 с.
 28. Стасhevский Е. Д. Лекции по истории хозяйственного строя Западной Европы (античный период). – Киев, 1912. – 140 с.
 29. Стасhevский Е. Д. Опыты изучения писцовых книг Московского государства 16 в. Выпуск I. Московский уезд. – К., 1907. – 106 с.
 30. Стасhevский Е. Д. Очерки по истории царствования царя Михаила Федоровича. – К., 1913. – Ч.1. – 370 с.
 31. Яницкий М. Ф. Экономический кризис в Новгородской области XVI в. – К., 1915. – 235 с.

References

1. Alma Mater: Universytet sv. Volodymyra naperedodni ta v dobu Ukraïns'koi revoliutsii. 1917–1920. Materialy, dokumenty, spogady: U 3 kn. / Uporiadnyk.: V. A. Korotkyi, V. I. Uliianovs'kyi. – Kn.1. Universytet sv. Volodymyra mizh dvoma revoliutsiami. – К., 2000. – 702 с.; Kn.2. Universytet sv. Volodymyra za doby Ukraïns'koyi Tsentral'noyi Rady ta Het'manatu Pavla Skoropads'kogo. – К., 2001. – 703 с.
 2. Belotserkovskiy H. M. Tula i Tul'skiy uезд v XVI i XVII vekakh. – К., 1914. – 276, 164 с.
 3. Veselovskiy S. B. Dnevnik // Voprosy istorii. – 2000. – №2. – S.89–118.
 4. Gnevushev A. M. Oчерки ekonomicheskoy i sotsial'noy zhizni sel'skogo naseleniya Novgorodskoy oblasti posle prisoiedineniya Novgoroda k Mosve. – Киев, 1915. – Т.1. – Ч.1. – 337 с.
 5. Dovnar–Zapol'skiy M. Istoricheskiye vzgliady V. B. Antonovicha // Syn Ukraïni: Volodymyr Bonifatievych Antonovych. U 3–kh t. / V. A. Korotkyi, V. I. Uliianovs'kyi. – Kyiv. – Т.2. – S.237–245.
 6. Dovnar–Zapol'skiy M. Istoricheskiy protsess russkogo naroda v russkoy isoriografii // Russkaïa mysl'. – 1902. – Kniga III. – S.170–186.
 7. Dovnar–Zapol'skiy M. V. Istoria russkogo narodnogo khoziaystva. – Kiev, 1911. – Т.1. – 366 с.
 8. Dovnar–Zapol'skiy M. V. Posobie po istorii Moskovskogo perioda. – К., 1912. – Litogr. izd.
 9. Iz spohadiu Viktora Romanovs'koho (Pub. V. A. Korotkoho) // Kyivs'kyi universytet. – 1997. – №5. – S.3.
 10. Kievskii Universitet. Dokumenty i materialy. 1834–1984. – К., 1984. – 190 с.
 11. M. V. Dovnar–Zapol'skiy – direktor Kievskogo kommerchskogo instituta. Novyye dokumenty (Pub. S. I. Mikhhalchenko) // Problemy Slavianovedeniya. – 2005. – №7. – S.393–408.
 12. Maksimovich G. A. Vybory i Nakazy v Malorosii v Zakonodatel'noe sobranie 1767 g. Ch.1. Vybory i sostavlenie nakazov. – Nezhyn: Tip. «Pechatnyk», 1917. – 333 с.
 13. Maksimovich G. A. Deiatel'nost' Rumiantseva–Zadunayskogo po upravleniu Malorosiyey. – Nezhyn: Typo–lit. Melenevskogo, 1913. – Т.1. – 399 с.
 14. Maksimovich G. A. K voprosu o stepeni dostovernosti pistsovykh knig. – Nezhyn: Typo–lit. Melenevskogo, 1914. – 19 с.
 15. Maksimovich G. A. Krisis pered Smutoy v Moskovskom gosudarstve. – Nezhyn: Typo–lit. Melenevskogo, 1912. – 19 с.
 16. Mikhhalchenko S. I. Kiyevskaïa shkola v rossiyskoy istoriografii (V. B. Antonovych, M. V. Dovnar–Zapol'skiy i ikh ucheniki). – М., 1997. – 228 с.
 17. Mikhhalchenko S. I. Kiyevskaïa shkola v rossiyskoy istoriografii (seredina XIX – pervaya tret' XX v.): Avtoref. dis. ... d–ra ist. nauk. – Moskva, 1997. – 27 с.
 18. Mikhhalchenko S. I. Kiyevskaïa shkola oчерki ob istorikakh. – Briansk, 1994. – 76 с.
 19. Palonskaïa–Vasilenka N. Daunar–Zapol'ski. Zatsemki da biagrafii // Z hystoryiay na vy. Artykuly dakumenty uspamyny. – Minsk, 1994. – Vyp.3. – S.180–192.
 20. Perapiska M. V. Dounar–Zapol'skaga z dzeiachami navuki Ukrainy (1893–1908) / Sklad.: V. M. Lebedzeva i in. – Gomel', 2005. – 170 с.
 21. Perepiska S. B. Veselovskogo s otechstvennymi istorikami / Sost.: L. G. Dubinskaïa, A. M. Dubrovskii. – М., 2001. – 528 с.
 22. Poletyka M. P. Vospominaniya / <http://lib.ru/MEMUARY/POLETIKA/wospominaiya.txt>
 23. Polons'ka–Vasylyenko N. Moïa naukova pratsia (viyna, 1913–1916) // Ukraïns'kyi istoryk. – 1983. – №2–4 (78–80). – S.38–50.
 24. Romanovskiy V. O. Khoziaystvo monastyrskikh krestian Liubetskoy sotni v 1776 godu. – К., 1914. – S.81–98.

25. Smirnov P. Kliuchevskiy V. O. – К., bez d. – S.21.
 26. Smirnov P. P. Goroda Moskovskogo gosudarstva v pervoy polovine XVII v. – К., 1919.
 27. Smirnov P. P. Orlovskiy uезд v kontse XVI veka po pistsovoy knige 1594–5 gg. – К., 1910. – 235 с.
 28. Stashevskiy Ye. D. Lektsii po istorii khoziaystvennogo stroia Zapadnoy Yevropy (antichnii period). – Киев, 1912. – 140 с.
 29. Stashevskiy Ye. D. Opyty izucheniya pistsovykh knig Moskovskogo gosudarstva 16 v. Vypusk I. Moskovskiy uезд. – К., 1907. – 106 с.
 30. Stashevskiy Ye. D. Oчерki po istorii tsarstvovaniya tsaria Mikhaila Fiodorovicha. – К., 1913. – Ч.1. – 380 с.
 31. Yanitskiy M. F. Ekonomicheskii krizis v Novgorodskoy oblasti XVI v. – К., 1915. – 235 с.

Karpus' D. O., Ph.D. doctoral candidate, economic theory and history chair assistant, Bilotserkivskii national agricultural university (Ukraine, Bila Tserkva), karpusdmirto@ukr.net

Resources base of the investigation of Kyievan economic history

This article tell us about the possibility of the kyivan archives and lasttime printed resources in M. V. Dovnar–Zapol'skii's scientific school learning. The methods of the resources analysis are used in this article, namely: scientific evristic, classification and resources' critic. The Kyivan archives cdiak, kyiv–arhiv, nbuv, archivsbu, tsdavo, cdago almost, are all representative and open wide possibilities for learning Kyievan school of economic history of M. V. Dovnar–Zapol'skii. The documents of these archives have many materials from social history of science. They give the possibility to explore the features of educational process in St. Volodymyr University and preparing of scientific skeleton by Kyievan school of economic history. They could be used for learning scientific and pedagogic al activity of school representatives.

Keywords: Kyievan school of economic history of M. V. Dovnar–Zapol'skii, M. V. Dovnar–Zapol'skii's scientific school learning, St. Volodymyr University, history and ethnographic section, cdiak, kyiv–arhiv, nbuv, archivsbu, tsdavo, cdago.

Карпусь Д. О., кандидат исторических наук, ассистент кафедры экономической теории и истории, Белоцерковский национальный аграрный университет (Украина, Белая Церковь), karpusdmirto@ukr.net

Історична база дослідження киевської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського

Розкриті можливості киевських архівів і напечатаних в останнє часі джерел вивчення школи М. В. Довнар–Запольського. В роботі застосовуються методи історично-джерелознавчого аналізу, а саме методи наукової евристики, класифікації та критики джерел. Києвські архіви ЦДІАК, ГАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, достатньо репрезентативні і відкривають широкі можливості для вивчення киевської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського. Документи цих архівів містять значительне количество матеріалів по соціальній історії науки, вони дають можливість дослідити особливості навчального процесу в Університеті св. Володимира, і підготовки наукових кадрів киевської школи економічної історії можуть використовуватися для вивчення наукової і педагогічної діяльності представителів школи.

Ключевые слова: киевская школа экономической истории М. В. Довнар–Запольского, киевская историко–экономическая школа М. В. Довнар–Запольского, Университет св. Владимира, историко–этнографический кружок, ЦДІАК, ГАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України.

* * *

УДК 930.1:061.237(477)«187/189»(045)

Клер І. Г.,
аспірант кафедри історичних дисциплін,
Маріупольський державний університет (Україна,
Маріуполь), irina_kler@rambler.ua

Діяльність Старої Київської громади. Історіографічний огляд проблеми у працях сучасних дослідників

На історіографічній основі розглядається питання щодо висвітлення сучасними істориками просвітницької діяльності Старої Київської громади. Особливу увагу приділено її діячам та їх праці. З'ясовані хронологічні межі роботи Старої громади. Проаналізовано особливості розробки цієї теми з кінця ХХ – до початку ХХІ ст. Історіографічні оцінки щодо напрямків діяльності, періодичного органу, заснування Південно–Західної філії Імператорського Російського географічного товариства та провідних діячів Старої Київської громади. Аналізується використання сучасними істориками різноманітних джерел та робіт їх попередників відносно утворення та діяльності Старої громади протягом 70–90–х рр. ХІХ ст. Відзначено недостатність висвітлення теми у роботах дослідників зазначеного часу.